

Perskaičius prašome atiduoti kitam!

2010 m. kovas, Nr. 1 (34)
Leidinyi leidžiamas nuo 2003 m.

VALANČIUKŲ AIDAS VALANČININKAMS

Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdžio informacinis leidinys
valančininkams, valančiukams, visuomenei„Valančiukų aidą“ galite skaityti ir interneto svetainėje adresu: www.valanciukai.lt

Laikraštis platinamas nemokamai. Leidžiamas vykdant Lietuvos blaivybės fondo paprojekčio „Blaivi karta“ veiklą Nr. 13 (sutarties NR. 2004-LT0008-NVO-1EEE/NOR-02-033), finansuojamą pagal Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų subsidijų schemą.

DŽIAUKIMĖS, KAD JIS BUVO ...

Pernai, rugpjūčio 24 d. netekome Juozo Kančio – lietuvių šviesuolio, kurio svarbiausias rūpestis buvo tarnauti Dievui ir Tėvynei. Visu savo gyvenimu jis siekė Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės, blaivystės skleidimo, katalikiškos gyvensenos puoselėjimo.

Juozas Kančys gimė 1927 m. sausio 2 d. prie gražaus Obelijos ežero esančiame Seimeniškių kaime, Miroslovo parapijoje, Alytaus apskrityje.

Baigęs Obelijos pradžios mokyklą, 1941 m. mokslus tęsė Alytaus gimnazijoje. Čia jo dvasiniam brendimui didelį poveikį padarė gimnazijos direktorius Stasys Barzdukas, taip pat klasės auklėtojas, buvęs Lietuvos savanoris, Lietuvos kariuomenės kapitonas Kajetonas Purvis.

1972 m., kada pasirodė Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika, suvokė, kad atėjo laikas imtis disidentinės veiklos prieš okupantus. Suprasdamas, kad Nepriklausomybei atkurti reikia blaivių, stiprios dvasios, dorų, mylinčių Dievą ir Tėvynę Lietuvą žmonių, bei būdamas įsitikinęs, kad girtavimas silpnina žmogaus prigimtines dorybes, kad lietuvių tai paverčia blogybių – šiuo atveju - sovietinio okupanto uoliu tarnu ar net vergu, Juozas Kančys kovos už Nepriklausomybę ginklu pasirinko žmonių blaivinimo, jų dvasios stiprinimo veiklą. Tai, kad blaivystės veikla yra politinė, jį įtikino istorinė vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivystės skleidimo patirtis carizmo metais ir to rezultatai, kai, Žemaičių vyskupui raginant lietuvių prie blaivybės, alkoholio suvartojimas Lietuvoje sumažėjo net aštuonis kartus. Sovietų okupantai suprato, kad blaivystė yra prieš juos nukreipta veikla, todėl šią veiklą persekiojo, visai ją varžė, o blaivininkus laikė ne tarybiniais žmonėmis, o sektantais ir pan., t.y. liaudies priešais. Net pats žodis „blaivystė“ buvo cenzūros išbraukiamas.

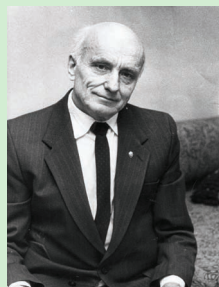
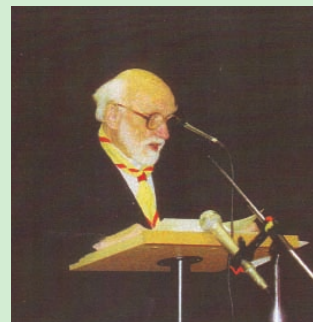
Blaivystės, kaip patriotinės dvasios stiprinimo, veiklą Juozas Kančys pradėjo 1973 m. savo gimtinėje Seimeniškiuose, suorganizavęs pirmą blaivystės renginį, skirtą savo tėvuko 75-osioms gimimo metinėms paminėti.

Tokie renginiai greitai pasklido ir kitose giminėse, į jų organizavimą įsitraukė šviesuoliai kunigai ir kiti Lietuvos patriotai, ypač etnografinio judėjimo entuziastai.

Juozui Kančiui vadovaujant buvo parengtas blaivystės sąjūdžio plėtojimo metodinis leidinys: „Ne persų karaliaus Kiro vergas“, kurį Lietuvos komunistų partijos Centro komitetas pavadino „ideologine diversija“ ir neleido jo viešai platinti.

Ypač įsimintinas visuomenei liko 1979 m. rugsėjo 8 d. Juozo Kančio kartu su „Šaltinio“ klubu, veikusiu Elektros skaitiklių gamykloje, organizuotas respublikinis blaivystės disidentų

sąskrydis. Lietuvoje buvo išsiuntinėta apie 1000 kvietimų. Kai iki sąskrydžio liko kelios dienos, komunistai ėmėsi žmonių gąsdinimo ir klastos. Į įvairius miestus išsiuntinėjo apie 70 telegramų, jog sąskrydis atšaukiamas. Nepaisant to, susirinko apie 90 drąsiųjų lietuvių. Komunistų partijų komitetų sekretoriai neleido kalbėti numatytiems pranešimų autoriams ir pagrindiniams organizatoriams. Kilo triukšmas, teko išsiskirstyti, sąskrydžio surengti nepavyko. Tačiau visuomenė įsitikino, kad blaivystė turi gilią prasmę tautos dvasiai stiprinti, nes tam trukdė tautos naikintojai. Renginyi davė impulsą blaivystės sąjūdžio plėtojimuisi visuomenėje.

Juozas Kančys, kai kūrė
Blaivystės sąjūdį

...solidžiam amžiuje

Jaunas Juozas dešinėje

Plečiantis Juozo Kančio pradėtai blaivystės veiklai, 1981 m. Respublikiniame „Orgtechstatybos“ treste buvo įsteigtas Statybininkų blaivystės klubas „Sąjūdis“. Bet klubo veikla treste buvo uždrausta ir nutraukta, o tresto darbuotojas Jonas Kačerauskas, įkūręs tą klubą, buvo priverstas keisti darbovietę. Tačiau Juozo Kančio atkaklumo, pasišventimo, drąsos dėka klubas blaivystės veiklą patriotizmo dvasia tęsė nelegaliai. Į „Sąjūdžio“ klubą įsirašė apie 500 narių. Tai pasiryžėliai ne tik iš Vilniaus, bet ir iš kitų Lietuvos vietovių. Buvo leidžiamas pagrindinis leidinėlis „Blaivystėje jėga“, skirtas blaivystei ir tautiniam patriotizmui gaivinti.

Prieš „Sąjūdžio“ klubo narius sovietų saugumas vykdė operatyvinę veiklą, o blaivystės sąjūdžio vadovui Juozui Kančiui buvo rengiama baudžiamoji byla. Dėl blaivystės veiklos jis buvo atleistas iš darbo saugumo nurodymu.

Tačiau Juozo Kančio lietuviško atkaklumo okupantams nepavyko palaužti. Blaivystės klubas „Sąjūdis“ sulaukė Didžiojo Lietuvos sąjūdžio kilimo ir 1989 m. buvo išplėstas į Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdį, kurio pirmininku beveik iki paskutinių gyvenimo dienų išliko Juozas Kančys.

Nepriklausomybės laikotarpiu blaivystės sąjūdyje didžiausią dėmesį jis skyrė moksleivių ir vaikų blaivystės ugdymui. Dabar veikia moksleivių ir vaikų valančių būreliai, kurie susikūrė daugiausia Juozo Kančio pastangomis. Valančių sąjūdžiui plėtoti buvo įkurtas laikraštėlis moksleiviams – „Valančius“. Dabar vietoj jo leidžiamas „Valančių aidas“, kurio svarbiausias rengėjas, besirūpinęs ir leidyba, ir platinimu, buvo Juozas Kančys.

1944 m. septyniolikmetis Alytaus gimnazistas, Juozas Kančys, Lietuvos savanorių ir Nepriklausomybės kovų karininkų įsakymą rengti nepriklausomybės atgavimo veiklai ir tęsti mokslus garbingai vykdė ir 1990 m. su Lietuvos sąjūdžiu iškėlė Nepriklausomybės ir laisvės vėliavą – buvo paskelbta šalies nepriklausomybė.

Ilsekis ramybėje Tautos blaivybės partizane, garbingasis didysis lietuvi, Lietuvos ir Katalikų bažnyčios sūnau, Juozai Kančys.

Pradėtą tautos blaivinimo ir jos dvasios stiprinimo sąjūdį tetęsia Tavo paliekami jaunieji pasekėjai – valančiai.

Amžinoji šviesa Tau tešviečia.

Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdžio Valdyba

AKTUALIJOS

APIE NACIONALINĖS TABAKO IR ALKOHOLIO KONTROLĖS KOALICIJOS SUVAŽIAVIMĄ

Nacionalinės tabako ir alkoholio kontrolės koalicijos atstovė spaudai Vaida Liutkutė

Lietuvos Nacionalinė tabako ir alkoholio koalicija, vienijanti asmenų bei organizacijų veiklą tabako bei alkoholio kontrolės srityje, pernai, lapkričio mėnesį susirinko Vilniaus miesto savivaldybėje, kur įvyko penktasis koalicijos narių suvažiavimas. Suvažiavime dalyvavę 18 Lietuvoje veikiančių visuomeninių organizacijų atstovai noriai dalinosi savo mintimis, klausė parengtų pranešimų.

Suvažiavimo narius pasveikino Lietuvos Respublikos Seimo nariai K.Uoka ir A.Matulas. LR Seimo narys Sveikatos reikalų komiteto pirmininkas A.Matulas koalicijos narius supažindino su planuojamomis Alkoholio įstatymo pataisomis bei siūlė palaikyti glaudesnę ryšį ir su LR Seimo Pirmininke, ir su bendruomenėmis. Būtent jų ir koalicijos santykių stiprinimas, Seimo nario nuomone, vienas svarbiausių veiksnių, siekiant keisti alkoholio suvartojimo situaciją Lietuvoje. Tuo tarpu K.Uoka koalicijos narius ragino pagaliau pereiti iš gynybos į puolimo taktiką. Jo supratimu, atėjo laikas viešinti alkoholio gamintojų pavardes, pabrėžė, kad toks pragyvenimo būdas iš viso yra gėdingas.

Suvažiavimo metu susirinkusiems koalicijos prezidentas A.Veryga pristatė tabako ir alkoholio kontrolės situaciją bei jos pokyčius Lietuvoje, svarstė, ar tinkama tabako ir alkoholio kontrolės politika gali prisidėti prie ekonominės ir socialinės krizės sprendimo. Koalicijos nariai turėjo galimybę dar kartą išsakyti nepasitenkinimą dėl planuojamo Valstybinės tabako ir alkoholio kontrolės tarnybos naikinimo, nors ji yra vienintelė valstybinė institucija, taip gausiai palaikoma nevyriausybinių sektorių. Taip pat buvo kritikuota Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veikla, neužkertanti kelio elementarių higienos ir maisto tvarkymo reikalavimų neatitinkančių „kioskų-barų“ plėtrai bei tokiu būdu sukurianti nevienodas konkurencijos sąlygas sąžiningam verslui. Konstatuota, kad dėl šalyje neapgalvotai vykdomos alkoholio kontrolės politikos kasmet valstybė patiria 4.5 mlrd. litų nuostolių. Nacionalinės sveikatos tarybos

sekretoriato vadovas R.Žekas, kalbėdamas apie nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo su valstybės institucijomis galimybes, tikino, kad visuomeninės organizacijos yra demokratinės visuomenės pagrindas, todėl tarp jų ir valstybės institucijų jokių būdu negali būti oponentų šešėlio. Suvažiavimo dalyviai iš klausė ir N.Goštautaitės- Midttun pranešimą apie nevyriausybinių organizacijų bendravimo su žiniasklaidos priemonėmis galimybes.

Tas tarpas tarp suvažiavimų buvo itin sėkmingas tarptautinio bendradarbiavimo ir nevyriausybinių veiklos sektoriaus plėtros srityse, kuriose koalicija itin aktyviai dalyvavo. Lietuviškoji koalicija buvo viena iš Baltijos šalių tabako ir alkoholio kontrolės koalicijos steigėja, o mūsų šios koalicijos vadovas Aurelijus Veryga buvo išrinktas Baltijos šalių koalicijos prezidentu. Koalicija taip pat buvo viena iš Nacionalinės ekonominės socialinės tarybos steigėjų, tokiu būdu prisidėjo ne tik prie žalingų įpročių prevencijos bei kontrolės, bet ir prie socialinio dialogo plėtros Lietuvoje.

Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija yra aktyvi tarptautinio Europos rūkymo prevencijos tinklo (ENSP) narė. Koalicija jau pateikė prašymą tapti Tabako kontrolės konvencijos aljanso (FCA) nare. Svarbu tai, kad koalicija itin aktyviai plėtė tarptautinį bendradarbiavimą alkoholio ir narkotikų kontrolės srityje. 2009 metais Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija tapo Europos alkoholio kontrolės politikos aljanso (EUROCARE) nare ir Šiaurės šalių narkotikų ir alkoholio kontrolės politikos aljanso (NORDAN) nare. Todėl neatsitiktinai suvažiavimo metu buvo nutarta, kad Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija į savo kuruojamos veiklos sritį greta tabako bei alkoholio įtrauks ir narkotikų kontrolę. Todėl ateityje koalicija aktyviau reikš savo nuomonę dėl narkotikų kontrolės šalyje.

Koalicijos ir jos partnerių veikla buvo įvertinta ir Pasaulio sveikatos organizacijos, paskiriant jos vadovui apdovanojimą Pasaulinės dienos be tabako proga už reikšmingą veiklą tabako kontrolės srityje.

Džiugina ir tai, kad prie koalicijos prisijungia vis daugiau žalingų įpročių prevencija besidominčių žmonių, kurie yra labai rimtas ramstis tolimesnei koalicijos veiklai dėl blaivesnės ir sveikesnės visuomenės.

BENDRINIS TABAKO PRODUKTŲ PAKELIS (PAKUOTĖ) – PRIEMONĖ APSAUGOTI JAUNUOLIUS IR SUAUGUSIUS

Prielaidos

Keliose ES šalyse narėse šiuo metu svarstoma galimybė įdiegti „bendrinių“ tabako produktų pakelį kaip vieną iš nuoseklaus tabako reklamos draudimo įgyvendinimo priemonių ir kaip papildomą priemonę apsaugoti nerūkančiuosius.

Bendrinių pakelis

Bendrinių pakelio dizainas neturi jokių reklamos ir komercinių ypatybių (nenaudojami logotipai, žymėjimas raidėmis ir kitos reklamos priemonės) ir yra standartizuotas, pvz., nustatyto dydžio ir spalvos šriftas.

Bendrinių tabako produktų pakelis:

- ir jaunuoliams, ir suaugusiems mažiau patrauklus nei tradicinė pakuotė;
- gali sumažinti klaidingus vartotojų įsitikinimus, kuriuos skatina reklama ant tradicinės pakuotės;
- dera prie kitų priemonių, skirtų mažinti nelegalią tabako produktų prekybą, ir neprieštarauja tarptautiniams, Europos ir nacionaliniams teisės aktams.

Bendrinių tabako gaminių pakuotė

Tarptautinis sutarimas

2008 m. lapkričio mėn. bendrinį tabako produktų pakelį vienbalsiai rekomendavo daugiau kaip 160 PSO Tabako kontrolės pagrindų konvencijos dalyvių kaip priemonę:

1) trukdyti reklamai, naudojant tabako produkto pakelį, ir

2) stiprinti matomumą ir veiksmingumą ant pakelio esamų perspėjimų dėl pavojaus sveikatai.

Cigarečių pakeliai kaip reklamos plotas

Pakelis yra esminė sudedamoji dalis tabako reklamos, todėl jį reikalauja jos nepastebėti turi būti atsižvelgta, nuosekliai įgyvendinant PSO Tabako kontrolės pagrindų konvencijoje numatytą platų reklamos draudimą. Pakelis yra rinkodaros instrumentas tiesioginiam ryšiui su vartotoju palaikyti. Pakelis skatina vartotoją vis iš naujo tapatintis su produkto vaizdu ir skleidžiama mintimi (žinia). Tabako gamintojai seniai suprato reklaminę pakelio naudą. Dar aštuntajame dešimtmetyje vienas stambiausių JAV gamintojų pareiškė, kad „...rūkantiems cigarečių pakelis – tai vienas nuolatos naudojamų dalykų, kuriu asmuo pareiškia apie save. Cigarečių pakelis – vienintelis daiktas, kurį rūkantysis išsitraukia 20 kartų per dieną taip, kad pamatytų kiti. Tai visai kas kita nei skalbimo milteliai, perkami pakelyje be prekės ženklo.“ Norvegijoje atliktas tyrimas parodė, kad jauni suaugę rūkaliai mano, jog cigarečių pakelio dizainas yra jų, kaip rūkalių, tapatybės dalis, cigarečių pakelį jie vertina kaip aksesuarą – kaip būdą išreikšti savo tapatybę ir asmeninį požiūrį.

Cigarečių pakelių pavyzdžiai

Cigarečių pakelis tampa pagrindiniu prekės ženklo skleidimo elementu, tada, kai nėra kitų reklamos kanalų. Kaip reklaminė priemonė pakelis patraukia vartotojo dėmesį, perteikia gamintojo arba prekės ženklą ir reklamuoja produktą. Su vartotoju palaikomas tiesioginis ryšys, juo naudojamas, norint sustiprinti prekės ženklą, paveikti skonio lūkesčius, maksimaliai sumažinti žalos sveikatai suvokimą ir perteikti mintį apie tariamus įvairių prekės ženklo produktų rizikos skirtumus. Tai pasiekama, naudojant tris pagrindinius elementus:

Pakelio spalva

Spalva dažniausiai siekiama daryti įtaką vartotojo suvokimui apie gaminio riziką sveikatai. Nepriklausomi tyrimai ir anksčiau įslaptinti tabako pramonės dokumentai parodė, kad vartotojams cigarečių stiprumas asocijuojasi su pakelio spalva: raudonos spalvos pakelyje produktai atrodo stipresni negu mėlyname, aukso ar sidabro spalvos pakeliuose. Baltos, šviesesnės, tarsi išblukusios spalvos pakeliuose cigaretės atrodo silpniausios.

Produkto dizaino ir išskiriamų medžiagų sąsaja

Filtro charakteristika ir išskiriamų medžiagų kiekiu, kurį matuoja rūkymo mašinos, dažnai naudojamos, norint parodyti, kad rizika sveikatai yra mažesnė. Tai daroma, neatsižvelgiant nei į realią sveikatos riziką, nei į rūkančiojo elgesį. Kanadoje buvo nustatyta, kad 80 proc. rūkalių prekės ženklą, kuris rodo „mažesnę kiekį“, sieja su mažesniu dervų kiekiu ir mažesne rizika sveikatai.

Prekės ženklo aprašymas

Nors Europos Sąjungoje draudžiami klaidinantys apibūdinimai, pvz., „lengvas“ arba „švelnus“ (2001/37/EC), bet tokie terminai, kaip „auksinis“, „natūralus“, „progresuoti“, yra vartojami. Jie netiesiogiai teigia, kad cigaretės esančios geresnės kokybės, sveikesnės, turinčios mažiau toksinų, „be papildų“. Kanadiečių tyrimas atskleidė, kad 70 proc. rūkalių mano, jog cigarečių apibūdinimai „švelnus“ ir „sidabrinis“ rodo, kad jos yra mažiau žalingos sveikatai negu standartinės „pilno skonio“.

Bendrinis pakelis kaip priemonė apsaugoti jaunimą ir kitus vartotojus

Kol kas bendrinis tabako produktų pakelis nėra įdiegtas jokioje šalyje, todėl dar neaišku, kaip jis paveiks jaunų ir suaugusių vartotojų elgesį. Tačiau Jungtinėje Karalystėje, Naujojoje Zelandijoje, Kanadoje atlikti pirminiai eksperimentai, siekiant nustatyti bendrinio pakelio veiksmingumą tiek jaunų žmonių ir suaugusiųjų požiūriui, tiek elgesiui, parodė, kad tokiu būdu galima:

- ypač jauniems žmonėms, sumažinti prekės ženklo patrauklumą ir susilpninti sąsają tarp prekės ženklo ir tabako pakelio;
- padidinti sveikatos įspėjimų veiksmingumą, jų įsiminimą bei patikimumą;
- sumažinti atvejus neteisingo įsitikinimo apie sveikatos riziką.

Taip pat nustatyta, kad, stiprinant bendrinius pakelio ypatumus (mažesnis šriftas, pilkos ir rudos spalvų fonas), išmatuojamai sumažėja teigiamas pakelio suvokimas, teigiami lūkesčiai produktui ir tikimybė, kad produktas bus vartojamas. Be to, apklausiant rūkalius (n=813), sužinota, kad žmonės, vartojančius cigaretes iš bendrinės pakuotės, jie vertintų kaip mažiau madingus, stilingus, ne tokius jaunatviškus, socialius ir mažiau linkusius pramogauti. Britų tyrimas, kaip žmonės suvokia bendrinį ir įprastinį pakelį, parodė, kad jauniems žmonėms (n=806) bendrinis pakelis atrodo mažiau patrauklus, cigaretės tokiame pakelyje rečiau taptų mėgstamiausia rūšimi, jeigu jie galvotų pradėti rūkyti. Suaugusiems rūkantiesiems (n=516) bendrinis pakelis atrodė mažiau patrauklus ir mažiau „švelnus“ nei tradicinis. Bendriniai baltos spalvos pakeliai buvo apibūdinami kaip rodiklis, kad cigaretės turi mažiau dervų, mažiau žalingos sveikatai, jas vartojant mesti rūkyti būtų lengviau negu cigaretes įprastuose pakeliuose. Tyrimas parodė, kad jeigu ant bendrinio pakelio yra papildomų deskriptorių, pavyzdžiui, „auksinis“ arba „švelnus“, tiek jaunuoliams, tiek suaugusiems šie produktai atrodo patrauklesni, švelnesnio skonio, mažiau žalingi sveikatai, turintys mažiau dervų, todėl jų lengviau atsisakyti, lengviau mesti rūkyti.

Bendrinio ir tradicinio pakelio įspėjimų dėl sveikatos veiksmingumo lyginamieji tyrimai parodė, kad bendrinio pakelio įspėjimai dėl žalos sveikatai labiau patraukia dėmesį ir sustiprina trumpų, tikslų perspėjimų įsiminimą. Minėti tyrimai rodo, kaip svarbu yra nukreipti dėmesį į įspėjimus, neblaškyti dėmesio spalva, vaizdu arba žymomis.

Mažinant pakelio patrauklumą, mažėja ir jos reklaminis veiksmingumas, stiprėja atstumiamoji perspėjimų dėl žalos sveikatai galia, todėl tikėtina, kad bendrinis pakelis galėtų sumažinti tabako vartojimą ir padidintų tikimybę, jog žmogus visam laikui atsisakys rūkymo.

Kanados Bendruomenių rūmų Nuolatinis sveikatos komitetas dar 1994 m. paskelbė, kad, įvertinus pateiktus įrodymus, galima teigti, jog bendrinio pakelio įdiegimas būtų tinkama priemonė bendroje strategijoje sumažinti tabako vartojimą.

2009 m. birželio mėn. Australijos vyriausybės ekspertų komisijos ataskaitoje dėl Nacionalinės sveikatos prevencijos strategijos reikalaujama „panaikinti tabako produktų skatinimą, naudojant pakelio dizainą“. Ekspertų komisijos nuomone, „nėra jokios pateisinamos priežasties leisti bet kokią šio unikaliai pavojingo ir priklausomybę sukeliančio produkto reklamą. Reikalavimas cigaretes pardavinėti bendriniais pakeliais sustiprins mintį, kad tai nėra įprasta vartojimo prekė, produktas.“

Kaip tinkamai kovoti su neteisėta tabako produktų prekyba

Šiuo metu PSO Tabako pagrindų konvencijos šalys renigia tarptautinį protokolą kovai su nelegalia tabako produktų prekyba. Visi siūlomi argumentai, pagrindžiantys priemonės mažinti nelegalią tabako produktų prekybą arba padėti jos išvengti, tinka ir bendrinio pakelio diegimui pagrįsti. Galima būtų centralizuotai reguliuoti visus tokio pakelio parametrus – jo statusą, dydį, standartizuotus techninius apsaugos parametrus (kilmės ir paskyrimo šalies nuorodas bei stebėjimo ir sekimo technologijas), kuriuos ant bendrinio pakelio būtų lengviau pastebėti, taigi, kontrolės organai bei vartotojai lengviau atpažintų klastotes ir kontrabandą.

Teisinė padėtis, įvedant bendrinę tabako produktų pakuotę

Bendrinį tabako produktų pakelį galima diegti tiek nacionaliniu, tiek ES lygmeniu. Nors veiksmingiau būtų bendrinį tabako pakelį įdiegti ES lygmeniu, tačiau abiem lygmenimis tokia priemonė neprieštarauja tarptautinei, ES teisei, ir kaip vienas iš nacionalinių teisės sistemos pavyzdžių neprieštarauja Vokietijos teisei.

Suderinamumas su nacionaliniais įstatymais

Vokietija yra sektina šalis kitoms ES valstybėms. Bendrinio tabako gaminių pakelio įdiegimas neprieštarauja Vokietijos Konstitucijai [Grundgesetz (GG)]. Bendrinio pakelio įvedimas nepažeidžia nei nuosavybės teisės (...), nei raiškos laisvės (...), nei teisės į darbą (...), nes minėtos fundamentalios teisės nėra absoliučios ir jas galima riboti išimtimis.

Todėl Konstitucijos (GG) 12 str. 1 d. 2 p. ribojimas yra pateisinamas dėl teisėtos ir tinkamos priežasties – visuomenės gerovės. Visuomenės gerovės siekis šiuo atveju yra pakankamai pagrįstas. Pateikti paaiškinimai pagrindžia, kad toks pakelis padeda sumažinti tabako produktų patrauklumą, ir taip sumažėja rizika, jog jauni žmonės pradės juos vartoti arba ir toliau juos vartos. Tinkamumas grindžiamas tuo, kad nėra kitos panašaus veiksmingumo, bet mažiau ribojančios priemonės, kuri padėtų geriau informuoti visuomenę apie rūkymo keliamą riziką, perkant tabako produktus. Įspėjimai ant tabako produktų pakuočių, įvesti prieš kelerius metus, Vokietijos vartotojų požiūriu nėra pakankamai veiksmingi dėl pakelio dizaino visumos. Tik bendrinis tabako produktų pakelis pakankamai gerai sutelktų vartotojo dėmesį į ant jo esančius įspėjimus, neblaškytų

dėmesio spalva ir užrašai. Nusprendamas įdiegti įspėjimus ant tabako produktų pakelių, Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas išaiškino, kad 5 str. 1 dalis taikoma tabako produktams tik tada, jei reklamos turinys pasižymi poveikiu vertybinėms nuostatomis ar nuomonei, arba turinys ar produkto pateikimas yra skirti nuomonėms sudaryti. Pažymėtina, kad kuo mažiau teiginys prisideda prie visuomenės nuomonės sudarymo, tuo labiau jis tarnauja išimtinai asmeniniams interesams, todėl mažiau verta jį ginti. Todėl 5 str. 1-ai d. (GG) galima mesti iššūkį, bent jau ta prasme, kad, ginant visuomenės sveikatą, intervencija yra pateisinama.

Nėra pažeidžiama ir 14 str. 1 d. Įdiegus bendrinį tabako produktų pakelį, greičiausiai sumažės tabako gamintojų būsimos pajamos ir pelnas, tačiau tai nepažeis nuosavybės teisių. 14 str. 1 d. gina tik esamą teisėtą įmonių turtą, taigi iš esmės nesietina su būsimomis pajamomis ir pelnu. Todėl tai nelaikytina pažeidimu. Intelektinės nuosavybės teisių, kurias taip pat saugo 14 str. 1 d., pažeidimas visuomenės gerovės tikslais būtų visiškai pateisinamas, kaip jau nurodyta anksčiau. Kai dėl pažeidimo arba įsikišimo nėra teisės į kompensaciją pagal 14 str. 1 d. 2 p., prekės ženklo savininkas gali ir toliau naudoti prekės ženklo pavadinimą ant pakelio. Be to, bendrinis pakelis nereikalauja, kad prekės ženklas būtų pašalintas iš prekės ženklų registro, kadangi jį galima naudoti toliau.

Suderinamumas su ES įstatymais

Nutarimas įdiegti bendrinį tabako gaminių pakelį nepažeistų ES teisės ypač tuo atveju, jeigu tai būtų atlikta ES lygmeniu. Reglamento 207/2009 (anksčiau Reg.40/94 EC) straipsnio 1 (2) arba ES sutarties (ECT) straipsnio 28 pažeidimą galima konstatuoti tik tada, kai valstybė narė suteikia geresnę arba kitokią apsaugą savo šalies prekėms arba prekės ženkams. Įdiegus bendrinį pakelį visoje ES, europiniai prekių ženklai bus apsaugomi vienodai visoje Europoje. Įsigaliojus Lisabonos Sutartčiai [Treaty on the functioning of the European Union] ES gauna teisę ir kompetenciją pagal 168 str. 5 d. įgyvendinti priemones, kurios tiesiogiai gina visuomenės sveikatą nuo tabako vartojimo. Išsiplėtus kompetencijai į visuomenės sveikatos sritį, ES gali išleisti nutarimą dėl bendrinio tabako produktų pakelio įdiegimo.

Be to, remiantis 2001/37 Direktyvos dėl tabako produktų 13 str. 2 d., visos šalys narės išlaiko teisę suvaržyti tabako gamybą, pardavimą ir vartojimą griežčiau tiek, kiek būtina visuomenės sveikatos apsaugai. ES Sutartis yra pakankamai lanksti, kadangi išimties atvejais pateisina specialius prekybos apribojimus, kuriuos sukuria šalys narės, skubiai sprendamos visuomenės sveikatos problemos pagal straipsnį 30ECT 27.

Diskusijų dėl įspėjimų ant tabako produktų pakelių įdiegimo metu Europos teismas nutarė, kad Europos pakelio reglamentavimas nepažeidžia fundamentalios nuosavybės teisės (259 ECT str.) ir su tuo susijusių intelektualinės nuosavybės teisių. Naudojimąsi nuosavybės teise apriboti galima tais atvejais, kai apribojimai padeda siekti Bendrijos tikslų – visuomenės gerovės ir nesukelia neproporcingo, netoleruotino pažeidimo, kuris neatitinka to tikslo ir tokiu būdu pažeidžia ginamą teisę. Be to, Teismas išaiškino, kad Bendrijos įstatymų leidėjai neturėtų išimtinai remtis tik mokslo tyrimais, bet, sprendami šiuos klausimus, gali atsižvelgti ir į kitus dalykus, pavyzdžiui, vis didėjančią politinę ir socialinę kovą su tabako vartojimu reikšmę visuomenėje.

Tabako produktų gamintojų veiklą galima riboti, įdiegiant bendrinį tabako produktų pakelį visuomenės, ypač jaunimo, gerovės tikslais. Toks ribojimas yra pagrįstas, nes, viena vertus, pats produktas savaime nėra draudžiamas ir tabako produktų gamintojai išlaiko teisę naudoti savo prekės ženklus.

Dėl tos pačios priežasties nėra ir Europos Žmogaus teisių konvencijos (ECHR) pažeidimo.

Pirmojo Papildomo Europos Žmogaus teisių konvencijos protokolo (ECHR)-30 1 straipsnis iš dalies saugo intelektinę nuosavybę, tačiau apsauga nėra besąlyginė, kaip nėra ir nuomonės laisvės [10 straipsnis (1) ECHR]. Tokias teises galima riboti visuomenės gerovės ir sveikatos apsaugos tikslais (10 straipsnis (2) ECHR).

Be to, neabejotina, kad pakelis pasižymi reklaminiu efektu. Uždraudus Europoje reklamą spaudoje ir televizijoje, o kai kuriose valstybėse ir reklaminiuose skyduose ir prekybos vietose, tabako pramonė vis daugiau dėmesio skyrė reklaminiam tabako pakelio poveikiui. Todėl, įgyvendinant platų tabako reklamos draudimą, remiantis direktyva 2003/33 EC, yra logiška drausti pakelį naudoti tabako produktų reklamos tikslais.

Suderinamumas su tarptautinės teisės sutartimis (Konvencijos dėl su prekyba susijusių intelektinės nuosavybės teisių TRIPS ir Paryžiaus konvencijos dėl pramoninės nuosavybės apsaugos)

Šios tarptautinės sutartys lanksčiai sprendžia klausimus, susijusius su sveikatos apsauga, per numatytas išimtis. TRIPS 8 (1) str. numatyta aiški išimtis, susijusi su intelektinės nuosavybės teisėmis (įskaitant ir prekės ženklų apsaugą, numatytą 20 str.), kai siekiama apsaugoti visuomenės sveikatą (ir mitybą) dėl visuomenės gerovės. Atsižvelgiant į jau įrodytus bendrinio pakelio poveikius, tikrai pateisinamas prekės ženklų apsaugos ribojimas.

Įdiegiant bendrinį tabako produktų pakelį, nėra pažeidžiama ir prekės ženklus sauganti Paryžiaus konvencija. Konvencija garantuoja teises prekės ženklų turėtojui (Paryžiaus konvencija vienintelė turi tokį 6 str.) ir tą ženklą saugo nuo neteisėto trečiųjų šalių naudojimo. Tačiau apsaugoje nėra numatyta, kad leidžiama prekės ženklą naudoti koku nors specifiniu būdu.

Kadangi bendrinio pakelio atveju prekės ženklų pavadinimas nesikeičia, jo registracija ir apsauga nuo trečiųjų asmenų neteisėto naudojimo pagal sutartį taip pat išlieka.

Konkurencingumo pažeidimas pagal Paryžiaus Konvencijos 10 str. taip pat nepagrįstas, nes visi tabako produktai nacionalinėje rinkoje (ir gaminami, ir importuojami) turės būti bendrinuose pakeliuose, t.y. jiems bus taikomas vienodas reglamentavimas. Jau dabar kiekvienai šaliai pakeliai yra gaminami atskirai, nes yra numatyta, kad įspėjamieji užrašai turi būti šalies, kurioje produktas vartojamas, kalba. Todėl tai neapsunkina ES rinkos.

Informacija apie rengėjus:

Originalus pavadinimas:
Neutrale Tabakwarenverpackungen als Mittel des
Jugend- und Verbraucherschutzes
© 2009 Aktionsbündnis Nichtraucher (ABNR)

Atsakingasis redaktorius:
Dr. Uwe Prümel-Philippsen
Aktionsbündnis Nichtraucher (ABNR)
c/o Bundesvereinigung Prävention und
Gesundheitsförderung e.V. (BVPg)
Heilsbachstr. 30
D-53123 Bonn
Tel.: +49 228 9872711
Fax: +49 228 6420024
E-mail: pruemel-philippsen@abnr.de
Webpage: www.abnr.de

Autoriai:

Galina Manthei (Aktionsbündnis Nichtraucher, Berlin), Nick K. Schneider (Deutsches Krebsforschungszentrum, Heidelberg), Dr. Martina Pötschke-Langer (Deutsches Krebsforschungszentrum, Heidelberg)

Į anglų kalbą vertė ir adaptavo:

Michael Forrest, European Network for Smoking Prevention (Brussels)
European Network for Smoking Prevention aisi
Chaussée d'Ixelles 144
B-1050 Brussels, Belgium
Tel.: +32 2 2306515
Fax: +32 2 2307507
E-mail: info@ensp.org
Internet: www.ensp.org

Į lietuvių kalbą vertė ir adaptavo:

Nacionalinės tabako ir alkoholio koalicijos nariai ir ekspertai:

Agnė Vedegytė
Nijolė Goštautaitė Midttun
Dr. Aurelijus Veryga
www.koalicija.org
+370 614 05 997
Valstybinės tabako ir alkoholio kontrolės tarnybos direktoriaus pavaduotoja
Grazina Belian
www.vtakt.lt
(8 5) 272 4800

INTERVIU

TARPTAUTINIS BLAIVYBĖS JUDĖJIMAS

*Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdžio
Vilniaus skyriaus
valdybos narė Tatjana Ščiurina atsako į
„Valančiukų aidą“ vyriausiosios
redaktorės klausimus*

Sevastopolyje kasmet vyksta tarptautinės sobriologijos konferencijos, kuriose Jums tenka dalyvauti. Gal galėtumėte plačiau papasakoti apie paskutiniąją konferenciją?

Konferenciją organizavo Tarptautinė blaivybės akademija. Akademijos svarbiausias tikslas – alkoholio, tabako ir kitų narkotikų vartojimo problemos sprendimas. Į organizaciją jungiasi atstovai iš įvairių pasaulio šalių: Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos, Lietuvos, Latvijos, Vokietijos, Kuveito, Irako, Jungtinių Arabų Emyratų ir kt. valstybių. Beje, įdomu tai, kad blaivybės judėjimais domisi musulmonai, nors patys alkoholio nevartoja, tik susiduria su šia problema, kai atvažiuoja turistai.

Konferencijoje buvo prisimintas Rusijos medicinos mokslų akademijos akademiko F. G. Uglovo neįkainuojamas indėlis į tarptautinį blaivybės judėjimą. Šis mokslininkas yra Tarptautinės blaivybės akademijos įkūrėjas. Jis, blaiviai pragyvenęs 104 metus, šįmet* baigė savo gyvenimo kelionę.

Konferencijoje dalyvavo daug profesorių ir akademikų. Profesorius V. G. Ždanovas dar kartą atkreipė dėmesį į narkomanijos, plintančios per alkoholį ir tabaką, problemą.

Paminėjote sobriologijos terminą. Kas tai yra?

Sobriologija (lot. *sobriare* - blaivinti) – XX a. pradžioje atsiradęs mokslas apie blaivybę. Jis tiria alkoholio vartojimo priežastis. Sobriologai tvirtina, kad girtavimo priežastys – alkoholio prieinamumas ir visuomenės užprogramavimas vartoti alkoholį. Bet tai nėra įgimta, o įgyjama, propaguojant per žiniasklaidą, filmus, dainas, reklamą, ir per susiformavusias tradicijas (krikštynas, vestuves, laidotuves ir pan.), kai brukama saikingo ir kultūringo gėrimo programa. Šiuo metu vienas aktyviausių sobriologijos mokslo kūrėjų – profesorius V. P. Krivanogovas.

Jūs jau ketvirtus metus dalyvavote Tarptautinės blaivybės akademijos rengiamoje konferencijoje. Ar nėra galimybės ir Lietuvoje įtraukti mokslininkus į blaivybės judėjimą?

Profesorių V. P. Krivanogovą kvietėme į Lietuvą. Jo vizitas numatomas 2010 m. pradžioje**. Ruošiamės surengti konferenciją, kurioje galės dalyvauti visi, suinteresuoti blaivybės plitimu Lietuvoje. Tikimės tarp būsimos konferencijos dalyvių matyti ir mokslininkus, ir įvairių sričių specialistus, ir blaivybės aktyvistus. Kviečiame skaitytojus sekti žiniasklaidą, kurioje bus pateikta išsami informacija apie konferenciją, ir joje aktyviai dalyvauti.

Ar manote, kad pasaulinis blaivybės judėjimas gali pasiekti realių rezultatų?

Jis gali pasiekti rezultatų tik tuo atveju, jeigu remsis mokslinė teorija, o ne spontaniškais jausmais.

Jūs manote, kad nieko nėra atsitiktinio?

Taip, patirtis sako, kad šiame gyvenime nėra nieko atsitiktinio. Kiekvienas poelgis neegzistuoja pats dėl savęs – jis arba atveria naujus kelius, arba juos užkerta.

Kelias, apibrėžtas mūsų poelgiais, mus atveda prie tam tikros situacijos, kurioje mes, priėmę vienus ar kitus sprendimus, susipažįstame arba, atvirkščiai, nutraukiame ryšius su žmonėmis, mūsų poelgiai tampa galimybėmis naujiems sprendimams.

Esu įsitikinusi, kad ir kokie jie bebūtų – blaivūs ar ne, priklauso ne tik mūsų, bet ir mūsų vaikų, anūkų ir tolesnių ateities kartų likimas.

Kiekvienas poelgis, didelis ar mažas, turi savo vystymąsi, savo tąsą laike. Tai galima suprasti kaip fizinius žmonių vystymosi dėsnius. Bet greta jų yra ir dvasinio vystymosi dėsniai. Ir būtent šie lemia žmonių poelgius.

Kaip manot, kodėl žmonės geria?

Akademikas F. G. Uglovas sakė, kad „žmonės geria alkoholinius gėrimus todėl, jog jie yra plačiai reklamuojami, laisvai ir pigiai parduvinėjami legalizuoti narkotikai, apie kuriuos žmonės nežino visos tiesos. Alkoholinių gėrimų prieinamumas – taip pat svarbi alkoholizmo plitimo priežastis. Pasaulinė sveikatos organizacija, ištyrusi paskutiniųjų 100 metų kovos su alkoholizmu patirtį, pripažino, kad alkoholizmo plitimas reguliuojamas alkoholinių gėrimų kainomis, kad visų rūšių antialkoholinė propaganda be įstatyminių priemonių yra neefektyvi“.

Ką galėtumėte patarti žmonėms, patekusiems į alkoholio ir tabako priklausomybę?

Priklausomybės tabakui ir alkoholiui priežastis – dvasinė tuštuma. Žmonės, praradę dvasinį ryšį su Kūrėju, nesuvokiantys tikrojo savo gyvenimo tikslo, neišvengiamai atsiduria įvairių kančių nelaisvėje, o iškreipta sąmonė sujaukia žmogaus gyvenimo kelią.

Ir čia žmogui būtinas geras, padrąsinantis žodis, be poveikio jo valiai, be kodavimo ar hipnozės paskatinantis žmogų panorėti būti blaiviu, savarankiškai dirbti su savimi ir rasti gyvenimo kelią.

G. A. Šičko metodas – galingas instrumentas, padedantis pažadinti žmoguje norą aktyviai atstatyti savo sveikatą, savanoriškai ir sąmoningai pasirinkti sveiką ir blaivų gyvenimo būdą. Metodui įsisavinti labai svarbu dvasinės pastangos.

Norintys atsikratyti alkoholio ir tabako priklausomybės gali kreiptis į Tatjaną Ščiurinę:

tatiana.sciurina@mail.ru,

tel. (8 617) 43 627, (8 5) 2 605 101.

* Pokalbis vyko pereinamais metais.

** Į Lietuvą šių metų kovo mėnesio pirmoje pusėje buvo atvykęs kitas įžymus rusų mokslininkas – Tarptautinės blaivybės akademijos prezidentas A. N. Majurovas ir skaitė paskaitas Vilniuje. / *Red. pastaba* /.

SENOLIŲ IŠMINTIS

BLAIVIOS VESTUVĖS

Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdžio Valdybos narys Vytautas Uogelė

Mano jauniausias pusbrolis pakvietė į savo vestuves būti piršliu. Jaučiau, kad šios vestuvės vyktų visai be alkoholio, dar nerealu. Bet, kad jose alkoholis nebūtinas, nutariau parodyti. Pasirūpinau, kad ant vestuvių stalų atsidurtų sulčių buteliai su mano paruoštomis ir ant jų prilipdytomis, į blaivybę kviečiančiomis etiketėmis. Aišku, aš, piršlys, alkoholio negėriau nė lašo. Ir savo kalbose tai pabrėždavau. Kiek pamenu, mane palaikė svočia, su kuria anksčiau nebuvau pažįstamas, ir gal trys kiti dalyviai. Taigi, šiokią tokią neįprastą sumaištį vestuvėse sukėlėme.

Kai apie tas vestuves papasakojau savo vienminčiams, pasitaikė kitos vestuvės Lietuvoje. Sužinojome, kad į mūsų blaivystės klubą kreipėsi jaunųjų pora Vitalija ir Stasys, panorę suruošti blaivias vestuves, ir prašydami surasti tinkamą piršlį. Klubas piršliu pasiuntė mane. Jungtuvės įvyko Panevėžio katedroje, o pats vestuvių pokylis – arti Panevėžio esančiame Velžio miestelyje. Dalyvavo didelis katalikiško, patriotiško jaunimo būrys. Dauguma svečių visas dvi dienas buvo visiškai blaivūs ir linksmi, dainavo ir šoko. Tik labai maža grupelė žmonių, susigūžę kampelyje, neatsisakė svaigalų.

Iš svečių tarpo jų nevarėme, bet jie savo valios mūsų daugumai neišdrįso primesti.

Vilniuje 1984 m. teko dalyvauti visiškai blaiviose etnografinėse vestuvėse. Jas ruošė tuometinis Liaudies dainų klubas, vėliau pasivadinęs „Raskila“, ir Vilniaus blaivystės klubas, jau tada vadinęsis „Sąjūdžiu“. Vestuvėms buvo entuziastingai ruošiamasi, nes pati jaunoji Silvija aktyviai dalyvavo abiejų klubų veikloje. Vestuvės buvo gražiai atšvęstos didelėje tuometinio „Minsko“ restorano (prie dabartinių Žirmūnų ir Tuskulėnų gatvių sankryžos Vilniuje) salėje.

Trečios vestuvės, kuriose teko imtis piršlio vaidmens, įvyko, jau prasidėjus Lietuvos Atgimimui, Varėnos rajono Bartelių kaime, netoli Pamerkio geležinkelio stoties. Tuokėsi studentai, Vilniuje studijuojantys muziką. Jie ir jų artimieji norėjo, kad vestuvės būtų blaivios. Tiesa, ant stalo buvo pastatyti keli šampano buteliai. Ir aš susimąščiau, kaip tokiu atveju pasielgti. Vis dėlto ryžausi pasiūlyti butelių neatkimšti, aiškindamas, kad dažnai žmonės, ypač moterys, nuo šampano sugeba „prisišampanuoti“. Nereikia rodyti gėrimo pavyzdžio. Manęs, nors kai kurie gal ir su skaudama širdimi, vis dėlto paklausė – šampanas liko nepalietas. O jaunimas smagiai linksminosi ir be svaigalų, nes etnografiniam pokyliui vadovavo anksčiau buvusi populiari estrados dainininkė Lilijana Ablėnaitė – Miškinienė su savo grupe.

Reikia sąžiningai prisipažinti: dviejų mano vyresniųjų sūnų vestuvėse neišvengėme alkoholio, nors sūnūs ir buvo pabroliais mano minėtose paskutinėse vestuvėse. Sakoma, nebūsi pranašu savo aplinkoje. Vestuviniams sunku labai prieštarauti, nes, kaip liudija apaštalas ir evangelistas šv. Jonas, ir Kristus vestuvėse Galilėjos Kanoje padaugino vyno. Raminuosi tuo, kad niekas iš dalyvių nepadaugino gerdami. Gal tokiu atveju ir nereikėtų persistengti.

Baigdamas noriu pabrėžti, kad vestuvės gali būti visiškai blaivios, jeigu jaunieji ir jų artimieji tikrai to norės savo ir visuomenės labui, jeigu tam bus gerai pasiruošta – bus grupė tinkamų muzikantų, dainininkų, kurie su įdomia, gražiais papročiais paremta programa ves vestuvių vakarą. Gražūs prisiminimai, ypač jaunesiems, bus neišdildomi.

Vestuvių Velžio miestelyje prie Panevėžio jaunieji - Vitalija ir Stasys.
Piršlys - straipsnio autorius.

„Blaivi karta“, tai pagalba Lietuvos vaikams

(Straipsnis skelbtas „Lietuvos aidas“ 2010 02 13 Nr. 32, 33, 34. Manome, kad „Valančiukų aidas“ skaitytojams taip pat svarbu žinoti apie šiuos Lietuvos blaivybės fondo darbus.)

Tie, kas norėtų matyti klestinčią ateities Lietuvą, puikiai suvokia, kad tokio tikslo gali siekti tik dvasia ir kūnu sveika tauta, ir kad sėkmę lems mūsų pastangos išsaugoti ateičiai sveikus šalies vaikus. Toks yra svarbiausias uždavinys Lietuvos blaivybės fondo paprojekčio „Blaivi karta“, finansuojamo ir vykdomo pagal Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų subsidijų schemos „Nevyriausybinių organizacijų sektoriaus stiprinimas Lietuvoje“ paramos sutartį Nr. 2004-LT0008-NVO-1EEE/NOR-02-033. Sąvoka paprojektis mūsų rėmėjų terminologija reiškia pagal paramos sutartį finansuojamą tikslinę priemonę – sistemingą veiklos programų rinkinį.

Paprojektį sprendžiamas svarbiausias sveikatos problema Lietuvoje – piktnaudžiavimo psichiką veikiančiomis medžiagomis ir šio reiškinių plitimo, ypatingai tarp vaikų ir jaunimo, prevencija.

Nepakankamas ir nenuoseklus mūsų šalyje yra visuomeninių organizacijų, vykdančių prevenciją, finansavimas, bloga metodologinė ir materiali tokių organizacijų bazė, nedaug jos turi galimybių parengti prevencijos darbuotojų savanorių, kurie sugebėtų susidoroti su uždraustųjų bei legaliai platinamų narkotinių ir psichotropinių medžiagų daroma žala, užkirsti kelią jų plitimui. Šiuo paprojekčiu numatoma gerinti dabartinę padėtį.

Paprojekčio pobūdį ir turinį jo kūrimo laikotarpiu lėmė statistikos duomenys. 2007 metų pradžioje Lietuvoje buvo 16,4 tūkst. nedarnių šeimų, jose augo 36,5 tūkst. vaikų. Beveik du trečdaliai (63%) šeimų į sąrašą buvo įtrauktos dėl tėvų girtavimo. 2000 – 2006 m. laikotarpiu alkoholizmas vaikų ir jaunimo tarpe plito didžiausiu per visą Lietuvos istoriją greičiu. Tai patvirtina vaikų apsinuodijimų alkoholiu skaičius – nuo 19 iki 269 per minėtą laikotarpį – t.y. padaugėjo 14 kartų. Sparčiai plito narkomanija. Narkomanų skaičius 2007 m. pradžioje, palyginti su 2000 m., padaugėjo nuo 3521 iki 5715, t.y. 1,8 karto. Per penkerius ankstesnius metus nusikaltimų, susijusių su neteisėta narkotikų apyvarta, skaičius išaugo 1,5 karto.

Norint pasipriešinti šioms tendencijoms, keliančioms grėsmę tautos išlikimui, paprojekčiu siekiama esmingai pagerinti Lietuvos blaivybės fondo ir jo organizacijų metodologinę bazę, parengti prevencijai naujų specialistų ir pagilinti jau dirbančiųjų žinias, taip pat perteikti jiems informaciją apie piliečių teises ir pareigas dirbant šį darbą ir tuo skatinti pilietinės visuomenės, be kurios prevencija negali būti veiksminga, plėtrą. Daugiau vaikų ir paauglių numatoma įtraukti į prevencijos veiklą, įgyti priemonių materialiajai blaivybės organizacijų bazei gerinti.

Kas iš šio paprojekčio turės naudą? Paprojekčio vykdytojams svarbu, kad jų darbas tikrai virstų pagalba vaikams. Todėl numatyta, kad tiesioginiai naudos gavėjai ir daugumos vykdomų programų (jos vadinamos veiklomis) dalyviai būtų Lietuvos blaivybės fondo ir kitų visuomeninių organizacijų savanoriai, taip pat profesionalūs specialistai, dirbantys su vaikais ir šeimomis. Tai reiškia, kad jie bus apmokyti darbo su vaikais metodų ir savo žinias bei įgūdžius panaudos netiesioginių naudos gavėjų (vaikų iki 18 metų, jų tėvų ir jaunimo) padėčiai gerinti. Kai kuriose veiklose vaikai yra tiesioginiai naudos gavėjai (pvz., tie vaikai, kurie rūpinsis laikraščelio savo bendraamžiams leidyba). Ir tiesioginiai, ir netiesioginiai naudos gavėjai skaudžiai jaučia problemą ir dažnai patiria jos neigiamus padarinius. Jie sudaro didelę visuomenės dalį. Ypatingą dėmesį skiriame mažiesiems blaivystės sąjūdžio dalyviams. Nemaža jų dalis, sulaukus pilnametystės, apleidžia blaivybės veiklą. Svarbu įtraukti juos į šią veiklą ilgam. Manome, kad tokios prevencijos programos, kaip savarankiška laikraščelio leidyba, bendra, tikrai jiems skirta ir jų valdoma interneto svetainė, gali juos sutelkti ilgesniam bendradarbiavimui.

Psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencija labai svarbi ateities Lietuvos darbo rinkai ir šalies ūkiui, nes tik blaiviu gyvenimu galima išsaugoti būsimųjų darbo rinkos dalyvių sveikatą, protinį pajėgumą ir konkurencingumą.

Bendrą paprojekčio programą sudaro šios veiklos:

Tyrimai. Mūsų patirtis liudija, kad tėvai yra nepakankamai aktyvūs, dažniausiai įsitraukia į prevencijos veiklą tik po to, kai šeimą ištinka bėda. Reikia išsiaiškinti, kokių žinių ir įgūdžių jiems trūksta, ko reikia, kad tėvai ar globėjai aktyviau imtųsi prevencijos ir daugiau rūpintųsi savo vaikais. Taip pat nepakankamai žinome apie vaikų laikraščelio paklausą tarp mokinių ir jų lūkesčius. Šiais tikslais organizuojamos 500 tėvų ir 200 mokinių apklausos. Metodinės bazės sukūrimas apima metodinės literatūros, skirtos profesionalių prevencijos darbuotojų ir savanorių veiklai, rinkimą, kaupimą ir sukūrimą, taip pat tobulinimą, vertimą ir adaptavimą bei leidybą; be to literatūra bus sisteminama ir parengiama laikyti elektroninėje duomenų bazėje.

Materialios bazės sukūrimas ir stiprinimas. Įsigyjama būtiniausia įrangą ir priemonės, reikalingos nevyriausybinių organizacijų specialistams ir savanoriams vykdyti šį projektą, kitas programas bei projektus ateityje.

Interneto svetainių sukūrimas. Viena jų rengiama vaikams ir turi vienalaikių susirašinėjimų bei forumo funkciją. Kita – Lietuvos blaivybės fondo ir kitų nevyriausybinių organizacijų darbuotojams.

Vaikų laikraščelio leidybos tobulinimas, leidėjų kvalifikacijos kėlimas. Laikraščelį numatoma išleisti 4 kartus per metus, 8000 egz. tiražais. Taip pat numatoma išleisti brošiūrą apie mažuosius blaivininkus valančiukus. Leidėjai gaus atsiliepimus apie laikraščelio kokybę ir galės jį tobulinti bei patys tobulėti.

Mokymai. Nevyriausybinių organizacijų institucinis stiprinimas. Organizuojami mokymai Lietuvos blaivybės fondo savanoriams, nevyriausybinių organizacijų specialistams (psichologams, pedagogams, socialiniams darbuotojams, medikams, vaikų teisių inspektoriams, policijos vaikų inspektoriams ir kitiems) vykdančiams ar prisidedantiems prie organizacijos projektų ir programų vykdymo. Renginiai numatyti įvairiose Lietuvos vietovėse – Vilniuje, Kaune, Marijampolėje, Klaipėdoje bei kitur. Jie vyksta pagal įvairias praktika patikrintas, Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos pripažintas formalaus ir neformalaus ugdymo programas. Parengti specialistai plačiau skleis šių programų diegimą Lietuvoje. Pagal paprojektį numatyta:

- Parengti 20 asmenų, dirbančių įvairiose srityse, lektorių grupę, galinčių ne tik rūpintis apleistais alkoholikų ir narkomanų vaikais, bet ir apmokyti kitus darbuotojus pagal bendrą su švedų specialistais parengtą programą LINAS. Šie mokymai jau įvyko.
- Pritraukti pagal programą LINAS parengtus specialistus ir jų pastangomis apmokyti 60 asmenų, norinčių dirbti su apleistais vaikais pagal atnaujintą ir papildytą programą LINAS, organizavus mūsų specialistams tris trijų dienų seminarus. Du tokie seminarai jau surengti, apmokyta 40 asmenų.
- Apmokyti specialistus darbui su vaikais ir jaunimu pagal Švietimo ir mokslo ministerijos 2006 m. patvirtintą „Alkoholio, tabako, ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programą“, iš viso 60 asmenų. Jiems bus organizuoti trys dviejų dienų seminarai.
- Apmokyti savanorius vaikų būrelių vadovus, iš viso 60 asmenų, kurie dirbtų su vaikų grupėmis mokyklose, prie bažnyčių, internatuose ir kitose įstaigose pagal Lietuvos specialistų sukurta programą TILTAI, organizuoti būrelių vadovams tris trijų dienų seminarus. Vienas seminaras 20-čiai asmenų jau surengtas.

- Apmokyti specialistus, iš viso 60 asmenų, darbui su tėvais bei globėjais pagal visuomeninės organizacijos „Tėvai prieš narkotikus“ parengtą bendrosios prevencijos programą, organizuoti jiems tris dviejų dienų seminarus.

- Surengti Fondo organizacijų darbuotojų ir savanorių kvalifikacijos kėlimo bei jų pilietinio aktyvumo ugdymo aštuonis seminarus įvairiose Lietuvos vietovėse. Seminaruose yra aiškinamos teisinės problemos, susiję su psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencija ir jų kontrolę reglamentuojančiais teisės aktais ir visuomeninių organizacijų galimybėmis remti įstatymų vykdymą bei tobulinimą. Planuojama pakelti kvalifikaciją 80 fondo organizacijų darbuotojų ir savanorių. Keturi seminarai jau surengti, apmokyta 80 asmenų.

Keitimasis gerosios patirties pavyzdžiais. Pagal paprojektį numatoma vieno mūsų specialisto išvyka į Airijos Respubliką pas partnerius užsienyje. Tikslas – perimti jų darbo su narkomanų tėvais ir globėjais patirtį. Tuo galėsime pasinaudoti tolesnėje mūsų veikloje.

Konferencija. Skirta projekto rezultatams aptarti bei priimti tolesnės veiklos planą projektui pasibaigus. Numatoma pakviesti 100 asmenų, įskaitant projekto vykdytojus ir naudos gavėjus.

Numatoma, kad šis paprojektis duos tiesioginę naudą apie 340 asmenų. Daug daugiau bus netiesioginių naudos gavėjų. Esame įsitikinę, kad naudinga šaliai veikla – BLAIVOS KARTOS ugdymu – pateisinsime šioms darbams mums skirtą 172,5 tūkst. litų paramą.

Paprojekčio „Blaivi karta“ vadovas
Lietuvos blaivybės fondo tarybos pirmininkas
Jurgis Gediminas Jakubčionis

PADĖKA

Dėkojame Vilkaviškio vyskupijos Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdžio pirmininkui, Zapyškio parapijos klebonui kun. Antanui Mickevičiui ir Vilniaus Šv. Jono Bosko (Lazdynai) parapijos kun. Mykolui Petravičiui už paramą laikraščiui „Valančiukų aidas“.

VALANČIUKŲ AIDAS

Leidėjas: Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdis
ISSN 1648-6579

Jūsų straipsnių, pasiūlymų, pastabų laukiame:

el. p.: jaunimo.judejimas@blaivus.org
ir vytautasuogele@yahoo.com
Vyšnių g. 2/52-19, LT-02173 Vilnius
Tel. 8-5-216 5478, +37060164069

Vyriausioji redaktorė – Jolita Malinauskaitė.

Red kolegijos nariai: Jonas Kvederaitis,

Vytautas Uogelė, Danutė Valentukevičiūtė.

Dizaineris – Andrius Beržas

Išleido I.Šapiro firma „InSpe“

Tel./faks. 8 (5) 239 59 00

Tiražas 8000 egz.